

TEATR

IM. JULIUSZA OSTERWY
W GORZOWIE WLKP.

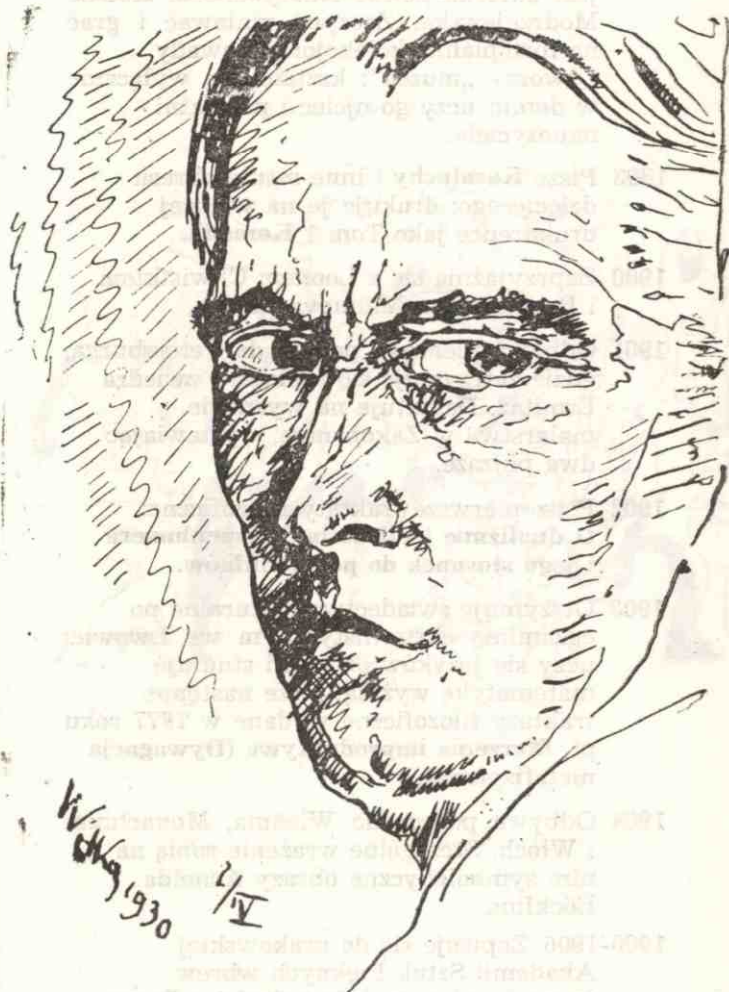
STANISŁAW IGNACY
WITKIEWICZ

WARIAT
i
ZAKONNICA

DYREKTOR I KIEROWNIK ARTYSTYCZNY
ANTONI BANIUKIEWICZ

STANISŁAW IGNACY
WITKIEWICZ
STULECIE URODZIN

1885—1985

UCHWAŁĄ UNESCO
ROK 1985 OGŁOSZONY
ZOSTAŁ ŚWIATOWYM
ROKIEM WITKACEGO

Wydawca programu:
TEATR im. J. OSTERWY w Gorzowie
Redakcja: Jerzy Sikora
SZGraf. Z-d nr 10 1.000 szt. - 1220 6. 85 J-7/64

CENA 20 ZŁ

KALENDARIUM

- 1885 Stanisław Ignacy Witkiewicz urodził się 24 lutego w Warszawie, pod zaborem rosyjskim; syn Stanisława Witkiewicza, sławnego malarza i pisarza, i Marii Pietrzakiewicz, nauczycielki muzyki; ślub ich odbył się w 1883 roku. Rodzina Witkiewiczów pochodzi z Litwy, gdzie należała do szlachty zagrodowej.
- 1890 Wskutek choroby Witkiewicza ojca i wynikłej stąd konieczności zamieszkania w odpowiednim klimacie rodzina przenosi się na stałe do Zakopanego w zaborze austriackim.
- 1891 Zostaje ochrzczony; jego matką chrzestną jest aktorka polsko-amerykańska; Helena Modrzejewska. Zaczyna malować i grać na fortepianie; kolekcjonuje owady i tworzy „muzea”; kształci się wyłącznie w domu; uczy go ojciec i prywatni nauczyciele.
- 1893 Pisze **Karaluchy** i inne sztuki okresu dziecięcego; drukuje je na własnej drukarence jako Tom 1 **Komedii**.
- 1900 Zaprzyjaźnia się z Leonem Chwistkiem i Bronisławem Malinowskim.
- 1901 Odbywa pierwszą podróż do Petersburga, gdzie zatrzymuje się u ciotki i zwiedza Ermitaż. Debiutuje na wystawie malarstwa w Zakopanem, wystawiając dwa pejzaże.
- 1902 Pisze pierwsze traktaty filozoficzne: **O dualizmie i Filozofia Schopenhauera i jego stosunek do poprzedników**.
- 1903 Otrzymuje świadectwo maturalne po egzaminie eksternistycznym we Lwowie; uczy się języków obcych i studiuje matematykę wyższą; pisze następne traktaty filozoficzne wydane w 1977 roku pt. **Marzenia improduktywa (Dywagacja metafizyczna)**.
- 1904 Odbywa podróż do Wiednia, Monachium i Włoch. Szczególne wrażenie robią na nim symbolistyczne obrazy Arnolda Böcklina.
- 1905-1906 Zapisuje się do krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych wbrew życzeniu ojca; maluje pejzaże; odbywa krótką podróż do Włoch z Karolem Szymanowskim, który zadedykował mu swoją pierwszą sonatę fortepianową. Pod wpływem ojca porzuca studia na Akademii; wraca do Zakopanego.
- 1907 Zwiedza obszerną wystawę twórczości Gauguina w Wiedniu. Bierze prywatne lekcje malarstwa u Władysława Ślewińskiego, ucznia Gauguina.
- 1908 Zaczyna malować „potwory” i portrety; w Paryżu ogląda prace fowistów i wczesnych kubistów; ma wystawę w Krakowie; rozpoczyna długi i pełen udręki romans z wybitną aktorką, Ireną Solską.

1893 Cierpi na osłon kryzys psychiczny i korzysta z porad psychiatry — freudysty, dra Karola Bessnina; wykształca wiele swoich prac w Krakowie i w Zakopanem; po raz ostatni widzi się z ojcem w Lwowie.

1914 Jego narzeczoną, Jadwigę Janczewska, popełnia samobójstwo. Wyjeżdża z Malinowskim do Australii przez Japonię na kontenerze nadwodnym. Żywa z Malinowskim. Po wybuchu wojny wyjeżdża do Petersburga, gdzie zapoznaje się do szkoły oficerskiej, choć był zwolniony od służby wojskowej jako jednak, przez to dochłowie użąd antycypacja nastawiającego ośca.

1915 Służy jako oficer w elitarnym Pułku Pawłowicz; zostaje ranny na froncie. W 1916 roku, podczas wojny, wyjeżdża do Petersburga, gdzie zapoznaje się do szkoły oficerskiej, choć był zwolniony od służby wojskowej jako jednak, przez to dochłowie użąd antycypacja nastawiającego ośca.

1916 Nowe formy w malarstwie zostają opublikowane w Warszawie. Konczy Pragniętów i zaczyna tłumaczyć Szaleństwo Almagora z książki Contada, Anielską Zagórkę.

1920 W najgłębszym przypływie sił twórczych pisze dziełko satyr w przesłaniu jednego tomu, a wśród nich: **Tumora Moxowicza**, **Mister Price'a**, **Nowe Wywołanie**, **Qui i operacje** **Panna Tułi-Pułi**. Często wykształca swoje opracowanie i ogłasza teorie **Czystej Formy**; Wstęp do teorii **Czystej Formy** w teatrze.

1921 Nadeł pisze dramaty: **W majmym dworku**, **Niepodobność trójstronów**, **Metafizyka**, **Dwugłowego ciełca**, **Grybał Wahażar**, **Kutka Wobna** i **Bezmianne dzieło**. **Pragniętwa** **Tumora** w Krakowie i **Pragniętów** w Warszawie. Ogłasza wiele artykułów polemicznych i

- 1910-1911 Pisze **622 upadki Bunga, czyli Demoniczna kobieta**, autobiograficzną powieść o romansie z Solską i własnym dojrzywaniu artystycznym (wydana w 1972 roku). Odbywa podróż do Bretanii, ogląda wystawę kubistów w Paryżu, odwiedza Bronisława Malinowskiego w Londynie.
- 1913 Cierpi na ostry kryzys psychiczny i korzysta z porady psychiatry — freudysty, dra Karola Beauraina; wystawia wiele swoich prac w Krakowie i w Zakopanem; po raz ostatni widzi się z ojcem w Lovranie.
- 1914 Jego narzeczona, Jadwiga Janczewska, popełnia samobójstwo. Wyjeżdża z Malinowskim do Australii przez Cejlon na konferencję naukową. Zrywa z Malinowskim. Po wybuchu wojny wyjeżdża do Petersburga, gdzie zapisuje się do szkoły oficerskiej, choć był zwolniony od służby wojskowej jako jedynak, przez to dotkliwie uraża antycarsko nastawionego ojca.
- 1915 Służy jako oficer w elitarnym Pułku Pawłowskim; zostaje ranny na froncie w Mołodecznie pod Mińskiem. W Lovranie umiera Stanisław Witkiewicz; jego pogrzeb w Zakopanem nabiera charakteru uroczystości narodowej.
- 1916-1917 Pozostaje w Rosji, wiele maluje, zachwyca się Picassem, podejmuje eksperymenty z używaniem narkotyków. W czasie rewolucji lutowej zostaje przez swój pułk wybrany komisarzem politycznym.
- 1918 Wraca do Polski; nawiązuje kontakty z grupą malarzy znanych jako formiści; pisze dramaty i szkice artystyczne i estetyczne; maluje fantastyczne kompozycje i wielokrotnie wystawia swoje prace. Pisze pierwsze dojrzałe sztuki: **Maciej Korbowa** i **Bellatrix** i **Nowa homeopatia zła**. Kończy swoją najważniejszą pracę teoretyczną: **Nowe formy w malarstwie i wynikające stąd nieporozumienia**.
- 1919 **Nowe formy w malarstwie** zostają opublikowane w Warszawie. Kończy **Pragmatystów** i zaczyna tłumaczyć **Szaleństwo Almayera** z kuzynką Conrada, Anielą Zagórską.
- 1920 W nagłym przypływie sił twórczych pisze dziesięć sztuk w przeciągu jednego roku, a wśród nich: **Tumora Mózgowicza**, **Mister Price'a**, **Nowe Wyzwolenie**, **Oni** i operetkę **Panna Tutli-Putli**. Często wystawia swoje obrazy; opracowuje i ogłasza teorię Czystej Formy: **Wstęp do teorii Czystej Formy w teatrze**.
- 1921 Nadal pisze dramaty: **W małym dworku**, **Niepodległość trójkątów**, **Metafizyka dwugłowego cielecia**, **Gyubal Wahazar**, **Kurka Wodna** i **Bezmiennne dzieło**. Prapremiera **Tumora** w Krakowie i **Pragmatystów** w Warszawie. Ogłasza wiele artykułów polemicznych i uczestniczy w wystawach awangardowych.

1922 Pisanie powieści "622 upadki Bunga, czyli Demoniczna kobieta" w Zakopanem. Praca nad "Pragmatystami" i "Szaleństwem Almayera".

1923 Pisanie powieści "Maciej Korbowa" i "Bellatrix".

1924 Pisanie powieści "Nowe formy w malarstwie i wynikające stąd nieporozumienia".

1925 Pisanie powieści "Nowa homeopatia zła".

1926 Pisanie powieści "Tumora Mózgowicza".

1927 Pisanie powieści "Mister Price'a".

1928 Pisanie powieści "Oni".

1929 Pisanie operetki "Panna Tutli-Putli".

1930 Pisanie dramatu "W małym dworku".

1931 Pisanie dramatu "Niepodległość trójkątów".

1932 Pisanie dramatu "Metafizyka dwugłowego cielecia".

1933 Pisanie dramatu "Gyubal Wahazar".

1934 Pisanie dramatu "Kurka Wodna".

1935 Pisanie dramatu "Bezmiennne dzieło".

- 1922 Pisze **Mątwę, Nadobnisie i koczkodany, Jana Macieja Karola Wścieklicę i Szkice estetyczne**. **Kurka Wodna** zostaje wystawiona przez teatr zawodowy w Krakowie; ma dwa przedstawienia.
- 1923 Żeni się z Jadwigą Unrug i mieszka na przemian u żony w Warszawie i u matki w Zakopanem. Pisze trzy dalsze sztuki: **Wariat i zakonnica, Szalona lokomotywa i Janulka, córka Fizdejki**. Wydaje **Teatr**, zbiór szkiców napisanych w latach 1919—1922.
- 1924 Pisze **Matkę**. Porzuca ambitną twórczość malarską w Czystej Formie i zarabia na utrzymanie jako portrecista. Dokonuje kontrolowanych eksperymentów z narkotykami i twórczością powstałą pod ich wpływem.
- 1925 Pisze **Sonatę Belzebuba**, ostatnią sztukę z lat dwudziestych, jaka się zachowała. Z kilkoma przyjaciółmi organizuje w Zakopanem amatorski teatr eksperymentalny, Teatr Formistyczny, który przetrwał do 1927 roku i wystawił kilka jego sztuk, jak **Wariat i zakonnica**, i **Nowe Wyzwolenie**. Zaczyna pisać **Pożegnanie jesieni**, długą powieść antyutopijną.
- 1926 Próba wystawienia w Warszawie **Tumora Mózgowicza** — zaniechana, gdyż aktorzy odmówili wzięcia udziału w tym „głupim nonsensie”. Pisze dwie dalsze sztuki, dwa razy wystawia portrety swojego pędzla, kończy **Pożegnanie jesieni**.
- 1927 Publikuje **Pożegnanie jesieni**. Zawodowy teatr w Łodzi wystawia **Persy Zwierzontkowską** (napisaną w 1924 roku, tekst zaginiony); odbyły się dwa przedstawienia. Kończy trzecią powieść, **Nienasycenie**. Rozpoczyna pisanie ostatniej jaka się dochowała, i najambitniejszej sztuki, **Szewcy**.
- 1928 Zakłada Firmę Portretową „S.I. Witkiewicz” i ogłasza jej **Regulamin** dla klientów. Teatr zawodowy w Poznaniu wystawia **Metafizykę dwugłowego cielęcia**.
- 1929 Spotyka Czesławę Korzeniowską, która wywarła na niego największy wpływ w ostatnich latach życia.
- 1930 Wydaje **Nienasycenie**. Odtąd poświęca się filozofii i uczestniczy w wielu konferencjach filozoficznych. Pisze rozprawę o narkotykach **Nikotyna, alkohol, kokaina, peyotl, morfina, eter**.
- 1931 Śmierć matki Witkacego, Marii. Publikuje dwadzieścia artykułów na temat filozofii i literatury.
- 1932 Opublikowanie **Nikotyny...** Pracuje nad czwartą powieścią, **Jedynе wyjście**, której ukończył tylko część pierwszą, **Przyjaciele** (opublikowaną w 1968 roku).
- 1934 Ukończył **Szewców**. Nadal pisze artykuły na temat filozofii i literatury, występując przeciwko banalności współczesnej literatury polskiej.
- 1935 Główne dzieło filozoficzne Witkacego, **Pojęcia i twierdzenia implikowane przez pojęcie Istnienia**, zostaje wydane w 650 egzemplarzach, z których sprzedano 20.
- 1936 Ogłasza w czasopismach fragmenty swojego głównego dzieła na temat psychologii i charakteru narodowego, **Niemyte dusze** (wydanego w 1975 roku). Uczestniczy w kongresie filozoficznym w Krakowie.
- 1937 Współdziała w organizowaniu Letniego Programu Wakacyjnego Wykładów Literackich i Naukowych w Zakopanem. Cierpi na ataki depresji i coraz silniejsze stany manii samobójczej.
- 1938 Próbuje bezskutecznie reaktywować w Zakopanem Teatr Formistyczny, Rozpoczyna pisanie nowej sztuki **Tak zwana ludzkość w obłądnie**, z której zachowała się tylko strona tytułowa i spis osób. Ogłasza artykuł o artystycznym teatrze. Gorączkowa i obfita twórczość filozoficzna.
- 1939 Ukończył **Tak zwaną ludzkość w obłądnie**, pisząc 90 stron w ciągu dwu tygodni. Po wybuchu wojny opuszcza Warszawę i z falą uchodźców kieruje się na wschód. 18 września w leśnej okolicy w pobliżu wsi Jezioro popełnia samobójstwo na drugi dzień po wkroczeniu wojsk radzieckich.

Stanisław Ignacy Witkiewicz

Wariat i zakonnica

czyli

Nie ma złego, co by na jeszcze gorsze nie wyszło

Krótką sztuką w trzech aktach

i czterech odsłonach

1923

Poświęcona wszystkim wariatom świata
(y compris inne planety naszego systemu,
a także planety innych słońc Drogi Mlecznej)
i Janowi Mieczysławskiemu

OSOBY:

Mieczysław Walpurg	PIOTR KRAWCZYK
Siostra Anna	MAŁGORZATA WOWER
Siostra Barbara	ALINA HORANIN
Dr Jan Burdygiel	STANISŁAW GAŁECKI
Dr Efraim Grün	MIROSŁAW GAWLICKI
Prof. Ernest Walldorff	BOGUMIŁ ZATOŃSKI
Posługacze: Panfucy	MAREK CZYŻEWSKI
Alfred	ROMAN GARBOWSKI

Reżyseria:

WIESŁAW GÓRSKI

Scenografia:

EWA i WIESŁAW STREBEJKO

Asystent reżysera: **PIOTR KRAWCZYK**

Inspicjent: **EUGENIUSZ PAUKSZTO**

Sufler: **HALINA BOGUS**

PREMIERA 29 CZERWCA 1985

WARIAT I ZAKONNICA

Zadna sztuka nie ilustruje lepiej opanowania techniki i efektów dramatycznych, nabytego w ciągu czterech lat intensywnej pracy tworczej, niż **Wariat i zakonnica**. Napisana na początku 1923 roku, ta **Krótką sztuką w trzech aktach i czterech odsłonach** opatrzona podtytułem **Nie ma złego, co by na jeszcze gorsze nie wyszło** — najprawdopodobniej dwudziesty utwór sceniczny Witkacego od czasu powrotu z Rosji — ujawnia krańcową zwięzłość, przejrzystość i wielką spójność, zatem cechy, których brakowało **Maciejowi Korbowie i Bellatrix, Pragmatystom i Tumorowi Mózgowiczowi**, powstałym na początku teatralnej kariery autora. Dzięki dogodnym rozmiarom i stosunkowo konwencjonalnej atrykturze **Wariata i zakonnicy** wystawiano kilkakrotnie w latach dwudziestych, czasem pod zmienionym tytułem **Wariat i pielęgniarka** (z zakazem wstępu dla żołnierzy i nieletnich), gdyż władze niejasno wyczuwały prawdziwie wywrotową naturę jego utworu o okrutnym szaleństwie represyjnych rygorów społecznych.

Wariat i zakonnica, pierwsza ze sztuk Witkacego wystawiona na scenie zawodowej w Polsce po drugiej wojnie światowej i po okresie realizmu socjalistycznego, miała czterdzieści przedstawień w warszawskiej inscenizacji w 1959 roku (w jednym wieczorze ze sztuką **W małym dworku**) i zaprezentowała Witkacego nowym pokoleniem polskich widzów teatralnych. (Przedstawienie w Teatrze Dramatycznym w Warszawie reżyserowała Wanda Laskowska, a dekoracje i kostiumy projektował Józef Szajna, który później wielokrotnie inscenizował sztuki Witkacego). Również w Europie zachodniej, zwłaszcza w świecie anglosaskim, gdzie Witkacego wystawiano dziesiątki razy, **Wariat i zakonnica** stała się jedną z najlepiej znanych i najpopularniejszych jego sztuk i pierwsza zwróciła uwagę na autora i jego utwory. Dzieło to niewątpliwie zasługuje na taką sławę: chociaż nie jest sztuką dla Witkacego reprezentatywną — a właściwie pod niektórymi względami całkowicie nietypową — **Wariat i zakonnica** stanowi najlepsze wprowadzenie do teatru Witkacego, gdyż zawiera w pomniejszeniu wszystkie jego główne tematy i obsesje. Nie tak złożony i wymagający jak **Gvubal Wahazar** ani tak bogaty i oryginalny jak **Kurka Wodna**, jest jednak najdostępniejszym i najbardziej efektownym dziełem teatralnym Witkacego. Czyniąc dom obłąkanych obrazem świata, autor uził jednego z głównych motywów współczesnej dramaturgii, później spopularzowanego w teatrze przez takie sztuki jak **Marat/Sade** Weissa i **Fizycy** Dürrenmatta. Polski autor odkrył w domu obłąkanych idealny mikrokosmos, w który mógł wtłoczyć podstawowe sprawy życiowe. Poświęcając ją „wszystkim wariatom świata” (także zamieszkałym na innych planetach), Witkacy zawarł w zgęszczonej materii tej

sztuki najbardziej osobiste namiętności, lęki i zawody — własne obawy przed obłędem i gorycz z powodu opinii obłąkanego, jaką wyrobili mu współcześni. Dzięki skrajnej koncentracji uczucia te stały się tym bardziej wybuchowe.

Natrętne wrażenia zamkniętej przestrzeni wywołuje umiejscowienie sztuki w małej celi dla furiatów. Ograniczenie stanowi nie tylko metodę, ale i temat **Wariata i zakonnicy**. Ze wszystkich sztuk Witkacego ta najbardziej ekonomicznie używa efektów artystycznych; jej wstrząsające oddziaływanie wypływa z oszczędnego stosowania przez autora swoich najbardziej drastycznych środków (...) Nieostrożny widz zostaje z początku wciągnięty przez intensywną grę ludzkich uczuć, a potem raptownie wprawiony w osłupienie na widok nagłej kompromitacji ustalonych założeń sztuki. Metafizyczny efekt teatralny Witkacego polega na niespodziewanym zwrocie, w którym neguje się dotychczas obowiązujące prawa dramatyczne utworu. Zakończenie **Wariata i zakonnicy** niweczy i przekreśla dotychczasowy tok dramatu.

Bohater dramatu, Walpurg, dekadenski poeta i grafoman, jest uwięziony podwójnie: w kaftanie bezpieczeństwa i w domu obłąkanych, w którym entuzjastyczny zwolennik psychoanalizy, dr Grün, pracowicie usiłuje wydobyć na jaw jego ukryte kompleksy. Po uwiedzeniu pięknej siostry Anny, która miała go pilnować, i zamordowaniu jednego ze swoich lekarzy, zwolennika tradycyjnej psychiatrii, Burdygiela, Walpurg wiesza się, żeby uniknąć dalszych prześladowań psychiatrycznych ze strony swoich opiekunów. Kiedy ciało leży przed nami na podłodze szpitala, wyleczony, wytwornie ubrany Walpurg wchodzi nonszalancko do pokoju z żółtym kwiatem w butonierce w towarzystwie doktora, którego niedawno zabił. Obaj panowie, przyniósłszy kolorową sukienkę dla wyzwolonej już zakonnicy, zabierają ją teraz do miasta. Zbity z tropu psychoanalitik, dr Grün, czując, że to on jest obłąkanym, zostaje zamknięty we własnym szpitalu i napadnięty przez rozwścieżonych posługaczy szpitalnych. W zacieklą i bezładną bójkę wmieszany jest też bezwładny trup Walpurga.

W ten sposób obłąkany poeta wyrывa się ze swojej separatyki, ze swojego odosobnienia i z logiki, która je wytworzyła. Życie i śmierć przestają być zjawiskami przeciwstawnymi. Świat stał się „nieeuklidesowy”, stał się „szczęciowymiarowym kontinuum” aby użyć określenia zastosowanego do rzeczywistości **Gyubala Wahazara**, pozbawionego wyraźnego rozgraniczenia między takimi stanami, jak życie i śmierć, zdrowie psychiczne i obłąkanie, sen i jawa, koniec i początek. Widzimy Walpurga martwego i żywego jednocześnie, jak kończy jedną egzystencję i zaczyna drugą. Jeżeli w **Wariacie i zakonnicy** życie jest ukazane jako zamknięcie w szpitalu dla obłąkanych, chwile objawienia przybierają rzeczywistość formę otwierania zamkniętych drzwi i wyłamywania się z granic narzuconych człowiekowi nie tylko przez samo istnienie, ale i przez społeczeństwo. Walpurg uwalnia się

najpierw ze swojego kaftana bezpieczeństwa, a następnie ze wszelkiego przymusu nakładanego na człowieka — inaczej mówiąc — z granic życia. Poeta najpierw przebija czaszkę doktora Burdygiela, a następnie wybija szyby w zakratowanym oknie, żeby powiesić się na kracie i wyzwoić z więzów szpitalnej komórki i równie uciążliwych komórek własnego ciała. Walpurg narusza wszelkie zakazy społeczne: najpierw gwałci zakonnicę, a potem podstawowe zasady dramatu i życia. W **Wariacie i zakonnicy**, przeciwieństwo do wielu poprzednich sztuk Witkacego, nie ma rewolucji politycznej jako takiej, ale przez metaforyczne rozumienie domu obłąkanych Witkacy jest w stanie rzutować swoją ideę rewolucji na poziom uniwersalny jako bunt przeciwko wszelkim systemom społecznym, naukowym czy filozoficznym, które ograniczają jednostkę. Będąc wynikiem wielu lat powolnego dojrzewania, **Wariat i zakonnica** daje niezwykłą sposobność do przyjrzenia się procesowi twórczemu Witkacego, na temat którego pisarz był niesłychanie powściągliwy, uważając te sprawy za czysto osobiste i intymne, może nawet niezupełnie uświadomione, i przedkładając nad nie oderwane zagadnienia estetyczne. Źródła i załączki **Wariata i zakonnicy** są głęboko ukryte w osobowości twórczej i życiu Witkacego, co sprawiło, że jest to dzieło tak bogate i sugestywne (mimo całego rygoryzmu formalnego). To z kolei pomaga wyjaśnić jego niezwykłą siłę sceniczną. Oblęd był trwającą przez życie obsesją Witkacego.

Załączek pomysłu **Wariata i zakonnicy** pojawia się w końcowej partii **622 upadków Bungo** napisanych w 1911 roku; znajdujemy tam wstępny szkic domu obłąkanych i zamknięcia w jego ścianach geniusza — dandysa, widzimy jego upadek duchowy i fizyczny i niespodziewany powrót do życia ze stanu bliskiego śmierci. Opis celi z zakratowanymi oknami robi makabryczne wrażenie. Bungo jest wstrząśnięty, widząc swojego dawniej wytwornego kolegę, jak siedzi w kucki na łóżku w zielonkawym półświecie pokoju szpitalnego. Nieco później Bungo ze zdumieniem ogląda Nevermore'a idącego ulicą, zupełnie zdrowego i normalnego, jakby był trupem powstałym z grobu. Bungo doznał nagłego uczucia metafizycznej dziwności życia, wstrząśnięty tym, że siła przewyciężenia oblędu przekroczyła oczekiwania miejscowych autorytetów lekarskich, i młody przyszły pisarz marzy o podobnej sile psychicznej, którą mógłby zaskoczyć swoich przeciwników. (...)

Rosyjskie przeżycia Witkacego w czasie rewolucji przekonały go, że w nowym masowym społeczeństwie wkrótce zabraknie miejsca dla artystów; intuicyjnie przeczuł, że indywidualności, którym uda się przetrwać, będą poddane psychiatrycznej hospitalizacji jako obłąkańcy. W **Nowych formach w malarstwie**, ogłoszonych w 1919 roku, Witkacy następująco przedstawia los, jaki czeka artystów;

„... prawdziwi artyści (...) siedzieć będą w specjalnych zakładach dla nieuleczalnie chorych i będą jako szczątkowe okazy dawnej ludzkości

przedmiotem badań uczonych psychiatrów. Muzea zaś będą otwierane dla rzadkich zwiedzających, również specjalistów od specjalnego działu historii: historii sztuki, specjalistów takich, jak egiptologia — lub asyriologia lub innych nauk o wymarłych już rasach: rasa bowiem artystów wymrze, tak jak wymarły rasy starożytne...”

Chociaż w **Wariacie i zakonnicy** Witkacy powraca do fin-de-siècle'owego portretu dekadentckiego poety, przypominającego baudelaire'owskiego dandysa; niegdyś świetne muzeum zostało ogołocone i zredukowane do nagiej celi. Artysta — indywidualista, uznany za przeżytek, musi być zabrany sprzed oczu. **Wariat i zakonnica** zaczyna się dokładnie w tym momencie, w którym **Bezimienne dzieło** kończy się podjętą przez Plazmonika decyzją pow. otu do więzienia: „Dwa są tylko miejsca dla metafizycznych jednostek w naszych czasach: więzienie i szpital wariatów”.

A gdy Plazmonik szukał schronienia przed światem w więziennym świecie spokoju i odosobnienia, Walpurg został przymusowo uwięziony dla własnego dobra, jest „leczony” wbrew swojej woli. Władze nie pozostawiają Walpurga w spokoju, ale koniecznie chcą go „leczyć”, to znaczy sprawić, żeby był normalny i nieszkodliwy. Więzienie i dom wariatów — alternatywa Plazmonika — stały się synonimami, a hospitalizacja psychiatryczna zostaje narzucona wylamującej się jednostce w imię wspólnego dobra. Walpurg protestuje: „Jesteśmy torturowani jak najgorsi zbrodniarze. A umrzeć nam nie wolno, bo społeczeństwo jest dobre, i dba o to, byśmy się nie przestali męczyć przedwcześnie”. (...)

Daniel C. Gerould: S.I. Witkiewicz jako pisarz
Przekład Igancy Sieradzki

Ciężko jest żyć w plugawej
 naszej atmosferze,
 Czasami, ach, wprost nawet
 — kogoś z boku litość bierze —
 Pociecha w tym, że gorzej
 być plugawcem, ach, samemu,
 Bo nie już nie pomoże, ach takiemu.

O jakże dziwnym jest świat,
 Widziany przez oczy wariata,
 W spojrzeniu ich, zdrowy człowieka,
 Nie poznałbyś wcale świata.

KOBRA

Kobra bardzo jest niedobra —
 Uch — jak kobra jest niedobra!
 Lecz czy to jest jej a c h wina?
 Onaż działa jak maszyna!
 Człowiek jest a c h taki też —
 Jeży się jako ten jeż.
 Każda baba jest niedobra
 Jako pierwsza lepsza kobra!
 Tak — lecz ona o tem wie —
 Co za świństwo, fuj, ach fe!!

Nie zabrną me twory popod żadne strzechy,
 Bo wtedy, na szczęście, żadnych
 strzech nie będzie.
 W ogóle z tego żadnej nie będzie pociechy,
 I tylko świństwo równomiernie
 rozpelźnie się wszędzie.

Zmahałmiły mi pęciny
 Brzuszek mam już całkiem święty
 Tylko nie chcą mi zmahałmieć
 Wyświechtane, stare pięty.
 Niosą mnie — ach — tam gdzie nie chcę
 Poprzez droża i bezdroża
 Chyba na śmierć je zalechcę
 Jeśli taka wola Boża!...

OSTATNIA PIOSENKA W CHOROBIE (czeski, gruby, sentymentalny głos) na nutę Titiny

Wszystko my mu dawali,
 Nawet i to cjankali,
 Lecz nyc mu nie pomogło,
 Bo pomóc nyc — ne mogło.
 Wykoczył se ten facet,
 Jak ten wendnący tacet,
 Nyc po nym ne zostało,
 Bo zroził bardzo mało!

Z tomu: S.I. Witkiewicza
 wiersze i rysunki
 Wyd. Lit. 1977

TEATR IM. JULIUSZA OSTERWY

SEZON 1984/85

DUŻA SCENA

Jan Kochanowski

ODPRAWA POSŁÓW GRECKICH

opracowanie dramaturgiczne i reżyseria:

Wojciech Boratyński

scenografia: Teresa Darocha

muzyka: Roman Nowacki

ruch sceniczny: Roman Matysiak

Premiera 22 września 1984

HEJ, KOŁĘDA, KOŁĘDA

scenariusz: Jan Skotnicki, Janusz Kloosiński

reżyseria i scenografia: Janusz Tartyłło

muzyka: Jan Maklakiewicz

Katarzyna Gaertner, Władysław Igor Kowalski

choreografia: Zygmunt Kamiński

Premiera 8 grudnia 1984

Stanisław Tym

ROZMOWY

PRZY WYCINANIU LASU

reżyseria: Lech Terpilowski

scenografia: Marian Jankowski

muzyka: Sergiusz Prokofiew

(„Romeo i Julia” fragmenty)

Premiera 16 lutego 1985

Maurycy Maeterlinck

ŚLEPCY

reżyseria: Antoni Baniukiewicz

scenografia: Zbigniew Bednarowicz

Premiera 17 marca 1985

Gabriela Zapolska

ICH CZWORO

reżyseria: Stanisław Kuźnik

scenografia: Teresa Darocha

choreografia: Henryk Walentynowicz

Premiera 4 maja 1985

Aleksander Wampilow

ANEGDOTY PROWINCJONALNE

reżyseria: Wojciech Boratyński

scenografia: Michał Puklicz

Premiera 11 maja 1985

MAŁA SCENA

Maciej Z. Bordowicz

NON STOP

reżyseria: Tadeusz Pliszkiwicz

scenografia: Janusz Tartyłło

Premiera 23 września 1984

Kazimierz Braun

HOLLYWOOD CZYLI ŚWIĘTY LAS

reżyseria: Antoni Baniukiewicz

scenografia: Ewa i Wiesław Strebejko

wykonanie: Danuta Lewandowska

Premiera 20 lutego 1985

DAMA Z ŁASICZKA

scenariusz i wykonanie: Małgorzata Wower

scenografia: Roman Garbowski

oprac. muzyczne i dźwiękowe:

Mirosław Matusiak

Premiera 1 marca 1985

Specjalista konsultant pracowni teatralnych

MICHAŁ PUKLICZ

KIEROWNICY PRACOWNI:

plastycznej	ALEKSANDER KOWALCZYK
krawieckiej	HALINA JASIŃSKA
stolarskiej	BOLESŁAW POŁOJKO
elektryczno-akustycznej	JAN SZOŁOMICKI
fryzjersko-perukarskiej	ALFREDA NOWAK
Brygadier sceny	MIECZYŚLAW ADAMKIEWICZ
Garderobiane	EUGENIA ADAMKIEWICZ
	LUDWIKA MOŚ
Rekwizytor	ALICJA SKAŁECKA

Bilety indywidualne i zbiorowe, organizacja uroczystości i akademii dla zakładów pracy i instytucji w BIURZE OBSŁUGI WIDZÓW.

Kierownik Biura: LIDIA PAUKSZTO

KASA TEATRU czynna codziennie oprócz poniedziałków w godzinach od 10 do 14 oraz godzinę przed rozpoczęciem przedstawienia.

BIURO OBSŁUGI WIDZÓW I KASA TEATRU

telefon 225-16

